

1 of 1 DOCUMENT

Vrij Nederland

Vrij Nederland

March 16, 2013

Adieu volksverheffing!; SPECIAL BOEKENWEEK; Reportage / De nieuwe bibliotheek

BYLINE: Sophie Derkzen; 's Otto Snoek

SECTION: LETTEREN; Reportage; Blz. 70

LENGTH: 3734 woorden

ABSTRACT:

Minder subsidie, minder lezers en PvdA-wethouders die haar geen 'kerntaak' meer vinden. Kan de bieb nog overleven?

FULL TEXT:

Ze doen nog maar even net of het niet zo is, zegt Jelly Renia. Haar blik glijdt over het grauw geworden tapijt, langs de rijen kasten, naar de vlaggetjes aan het plafond boven de kinderboeken. Straks is het allemaal weg. Hiernaast hebben ze het hele proces al meegemaakt, wijst ze. Door een raam in de gang is het voormalige buurtcentrum te zien. Wegbezuinigd en helemaal leeggehaald, zegt Renia hoofdschuddend. De bibliotheek wacht een zelfde lot. Op 1 maart sluit filiaal Kruiskamp voorgoed de deuren. De mooiste boeken worden verdeeld over de andere vestigingen in Amersfoort, de zwaarst beduimelde exemplaren gaan bij het oud papier.

Kruiskamp, een buurt aan de rand van het oude centrum, is alles geweest: Vogelaar-, kracht-, pracht- en

aandachtswijk. 'Toen ik hier tweeëntwintig jaar geleden ging werken, zeiden mijn zoons: dan mag je wel een honkbalknuppel meenemen.' Ze glimlacht. Zeker, er waren wel eens opstootjes in de bieb. 'Maar van lieverlee ging het beter. Dat is gewoon een natuurwet: als er meer gedaan wordt voor de jeugd, komt het met de buurt vanzelf goed.' De bibliotheek heeft daar zeker aan bijgedragen, denkt Renia. 'Ze zaten hier jarenlang Nederlands te oefenen met de cassettebandjes in de luisterhoek. Nu hebben we nog maar twee plankjes met Turkse en Marokkaanse boeken.'

Een stel ouderen heeft intussen een rustig hoekje opgezocht om te dammen, want op de kinderafdeling barst het wekelijkse voorleesfeest los. De kleuters luisteren ingespannen naar de bibliotheekmedewerkster van dienst, hun moeders zitten even verderop aan een lange tafel. Rhizlana (29) komt hier elke week, voor haar jongste kinderen. Zelf kan ze 'alleen basis lezen', ze ging in Marokko niet naar school. Haar oudste zoon Samir zit inmiddels op het gymnasium, glundert ze, hij haalt elke week een hele berg boeken. Hoe dat straks moet, als de bibliotheek dicht is? In de stad wordt een nieuwe centrale vestiging gebouwd, daar kan Samir op de fiets naar toe. En ze heeft gehoord dat er voor de kleinsten een bibliotheek op school komt. 'Maar jammer,' zegt Rhizlana, 'dan kan ik niet meer mee.'

Hoewel de nieuwe centrale hemelsbreed niet ver weg is, zullen veel van de bezoekers uit Kruiskamp afhaken, vreest Jelly Renia. 'Een aantal van deze moeders komt de wijk amper uit.' Zelf gaat ze met pensioen, voor haar collega's heeft het verdwijnen van het filiaal de nodige gevolgen. Tijdelijke contracten worden niet verlengd,

anderen moeten aan de slag in een andere vestiging. Een passerende collega bromt vanachter een boekenkar dat hij daar absoluut niet naar uitziet. 'Hoe groter de organisatie, hoe meer je in je hok moet blijven. In de centrale zit je alleen maar achter de balie uit te lenen. Kun je bij wijze van spreken net zo goed in de Aldi gaan werken.'

Onbeschofte opdracht

De bibliotheek, jarenlang een schier onaantastbare basisvoorziening, staat onder druk. Tussen 2012 en 2014 krijgt 80 procent van de bibliotheken te maken met bezuinigingen of heeft dat al gekregen, blijkt uit onderzoek in opdracht van het Sector Instituut Openbare Bibliotheken. Hoe hard er in de subsidie gesneden wordt, verschilt per gemeente. De meeste bibliotheken komen goed weg met een korting van 5 of 10 procent, bij anderen loopt die op tot een vijfde en een enkeling verliest zelfs bijna de helft van het budget.

Bibliotheken reageren heel verschillend op de bezuinigingen, zo laat hetzelfde onderzoek zien. Sterker: ze verleggen de koers in totaal uiteenlopende richtingen. Zo probeert de ene helft van de bibliotheken zoveel mogelijk vestigingen open te houden voor een 'brede spreiding' in het werkgebied. De andere helft gelooft juist in één centrale vestiging, ten koste van kleinere filialen in de wijken. Weer anderen kiezen er voor dan maar met een kleinere collectie bij een verzorgingshuis of school in te trekken. Radicale plannen zijn er ook. Vlissingen lanceerde in 2011 het idee om als 'bibliotheek van de toekomst' volledig digitaal te worden, maar dat voornemen werd na plaatselijk verzet tot nader order uitgesteld. In Willemstad kan er nu bij een loket van de Rabobank geleend worden.

Hoe eclectisch bibliothekenland er ook bij ligt, één ding is zeker: de fysieke bibliotheek, als zelfstandig gebouw, is op veel plaatsen aan het verdwijnen. In de dorpsbibliotheek van het Brabantse Deurne, pal tegenover de kerk, kan het Comité van Verontruste Deurnenaren er niet over uit. 'Dit is toch verdorie een basis voor-zie-ning,' zegt Harry Scheffers, terwijl hij een klap op de leestafel geeft. 'Al dat geleuter over Eindhoven brainport-regio,' valt zijn kompaan Johan Doreleijers hem bij. 'Laat ze dan in elk geval zorgen dat er hier nog iets voor het brein ís.'

In 2007 kreeg Deurne een nieuw bibliotheekgebouw aan de markt, nu vindt diezelfde gemeente dat gebouw ineens te duur, foetert Doreleijers. De subsidie wordt

teruggesnoeid van 650.000 naar 250.000 euro. De verantwoordelijke PvdA-wethouder vindt bibliotheekwerk 'geen kerntaak' voor de gemeente, staat te lezen op zijn weblog. 'Daar waar de portemonnee krap is en wij als gemeente moeten kiezen tussen een boek of een rolstoel, dan kiezen we voor het laatste.' De bibliotheek moet op zoek naar een goedkopere locatie, meer vrijwilligers inzetten en manieren zoeken om zelf kostendekkend te draaien. Want, zo blogt hij: 'Waarom zou een Deurnenaar die via internet leest, (tweedehands) boeken koopt of onderling boeken leent en de bibliotheek dus niet gebruikt moeten meebetalen aan de leesbehoefte van de Deurnenaar die dat wel doet?'

Doreleijers kan er aan de leestafel weer kwaad om worden. Dat is dan de PvdA, smaalt hij. 'Waar is de solidariteit, de roep om **volksverheffing** gebleven?' In januari organiseerden ze een debatavond over de toekomst van de bibliotheek en ondanks de sneeuw kwamen er volgens Scheffers zeker negentig mensen op af. Tweeduizend Deurnenaren ondertekenden hun petitie voor behoud van de bibliotheek. 'Volgens de gemeente blijft de bibliotheekvoorziening voor kinderen in stand, maar voor tweeënhalve ton kun je daarnaast niets meer voor volwassenen doen,' zegt Scheffers. 'Dat is gewoon een onbeschofte opdracht.'

Onmeetbare, zachte sector

Zo stelt Ruud Hakvoort het uiteraard niet. Als directeur van de 'fusieclub' Bibliotheek Helmond-Peel heeft hij te maken met vier verschillende gemeenten: Asten, Someren, Deurne en Helmond. In elk van de vier gemeenten zit weer een ander college, met een andere partijpolitieke samenstelling en een andere wensenlijst aan het adres van de bibliotheek. Hakvoort moet ze allemaal te vriend houden, maar hij wil wel kwijt dat hij zo langzamerhand 'een beetje murw geslagen' is door alle bezuinigingen die zijn organisatie te verstouwen krijgt. Vorig jaar heeft hij bijna een derde van zijn medewerkers moeten ontslaan. In de omgeving van Deurne zijn al drie dorpsbibliotheken gesloten, in Helmond gingen drie filialen in de stadswijken dicht. 'Dat is voor een bibliothecaris bijna onverteerbaar.'

Wel is er de enorme, nieuwe centrale vestiging in de stad, geopend in 2010. Maar in zijn lichte werkkamer op de bovenste verdieping vertelt Hakvoort dat ze de verloren leners uit de wijkfilialen voorlopig nog niet in de bezoekersaantallen op de centrale terug zien. De Helmondse gemeenteraad wil, anders dan in Deurne,

graag dat de centrumbibliotheek een bruisende huiskamer voor alle inwoners wordt. 'We zijn er helemaal op toegerust,' zegt Hakvoort. 'We hebben een digitale hotspot, multifunctionele zalen en een bibliotheekcafé. Maar voor de beoogde bruisende programmering is op dit moment helaas geen geld.'

Het is af en toe wel een erg bruuske omslag, constateert de bibliotheekdirecteur. Jarenlang werd alles wat de bieb deed met instemming ontvangen, nu moet zij haar bestaansrecht welhaast voortdurend verdedigen. 'Ik vraag me regelmatig af: hebben we ons als bibliotheek wel goed verkocht, hebben we wel laten zien wat onze meerwaarde is voor de maatschappij? Tegelijkertijd is dat ook zo lastig hard te maken. Moet je dan Cito-scores van alle kinderen met een bibliotheekabonnement gaan bekijken?' Ze zijn een onmeetbare, zachte sector en dat speelt hun parten, denkt Hakvoort. 'Vanuit een boekhoudersmentaliteit worden bibliotheken rücksichtslos weggesneden uit de gemeenschap. Men denkt dat de digitalisering ons uiteindelijk toch overbodig zal maken. Maar hoop en verwachting vind ik een uiterst wankele basis voor het schrappen van een collectieve voorziening waaraan jarenlang gebouwd is.'

Een stukje uniformiteit

De bezuinigingen zijn niet de eerste klap die de bibliotheken te verduren krijgen. Mensen lezen steeds minder, het aantal volwassen bibliotheekleden daalt al tien jaar continu en de uitleencijfers lopen terug, somberde de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) in haar strategie voor de periode 2009-2012. In tijden van ontleding, digitalisering en een steeds kritischer geldschieter zien bibliotheken zich meer dan ooit genoodzaakt een antwoord te formuleren op de vraag: waarheen en waartoe is de bibliotheek nog op aarde? Bibliotheekorganisaties publiceren daarover een eindeloze stroom 'visiedocumenten' en 'beleidskompassen'. De VOB heeft haar strategie voor de komende vier jaar alvast stellig 'De bibliotheek levert waarde' gedoopt. De bieb is er voor individu én samenleving en is zowel fysiek als digitaal hét knooppunt van informatie, ronkt de brochure.

Ook tijdens het jaarlijkse congres voor openbare bibliotheken, half december, wordt er nadrukkelijk niet gesomberd. In de krochten van het historische abdijcomplex van Middelburg krijgen de aanwezigen 'nieuw elan' aangereikt om er toch vooral 'met zijn allen voor te gaan'. En wie op een bibliothekencongres dames

in vesten met linnen tasjes verwacht, vergist zich. De Bibliotheektweedaagse is er voor 'directeuren, managers en domeinspecialisten'. Een greep uit de aangeboden sessies: regionale samenwerking, digitale bronnen en professioneel klantrelaties beheren. Karla Peijs, commissaris van de Koningin in Zeeland, wenst de genodigden in haar welkomtspeech jolig 'veel sterkte' bij het programma. 'Bedenkt u dat er altijd nog koffie is.' Ook Peijs lijkt nog even aan het nieuwe elan van de bibliotheek te moeten wennen.

Prominent aanwezig op de conferentie: de stand van het landelijk Retailbureau. Ook dat is in het leven geroepen om de bibliotheek een boost te geven. Omringd door banners met bibliotheeklogo vertelt formulemanager Sheila Schuijffel gedreven hoe ze in tientallen bibliotheken in het land de 'retailformule' aan het uitrollen is. Eén inrichtingsconcept, één serviceconcept en één marketingbeleid, dat is het streven. Trots demonstreert ze haar bibliotheek-polo in oranje huiskleur. 'We moeten er, met behoud van lokale identiteit, toch een stukje uniformiteit in krijgen.' Dan moet ze verder, in de grote zaal begint de inspiratiespeech van een trendwatcher.

Het Retailbureau was een idee van, onder anderen, Hanneke Kunst, consultant. Ze is gespecialiseerd in het klantgericht krijgen van overheidsinstanties. Vanuit haar kantoor in Amsterdam-Zuid legt ze uit dat de bibliotheek in haar optiek niet minder dan 'een retailer van nationale allure' moet worden. 'Stap één: wees herkenbaar in het straatbeeld, pak die landelijke huisstijl op. Er zijn meer bibliotheken dan Albert Heijns, maar dat weet niemand.' Bovenal moeten bibliotheken hun bezoekers veel meer als klanten benaderen. 'Vraag je af: wie komen er eigenlijk naar mijn filiaal, en snijd daar je aanbod en presentatie op toe.'

Zo ontdekte ze na uitvoerig klantonderzoek in de bibliotheek van Almere een oververtegenwoordiging van MBO-opgeleide, parttime werkende vrouwen met een voorliefde voor koken en tuinieren. Kunst, geroutineerd: 'De Libelle-doelgroep. Voor hen hebben we toen alle streekromans, kook- en tuinboeken op één eiland bij elkaar gezet.' Presentatie is hierbij essentieel, benadrukt adviseur Kunst. 'Retail is detail. Laat al dat moois niet met z'n rug in de kasten staan, maar verleid je bezoekers door de boeken diafrontaal te presenteren ' met de kaft naar voren. Bovendien adviseren wij medewerkers: stap eens op je klanten af.'

Maar wat is nu de precieze bedoeling van al deze ingrepen? 'Een retailformule beoogt zoveel mogelijk omzet te halen. Voor de bibliotheek vertalen we dat naar zoveel mogelijk uitlenen, omdat je zoveel mogelijk mensen in aanraking wilt brengen met wat je in huis hebt. Als de mensen door gebrekkige signing al niet weten dat je überhaupt een eerste etage hebt, vind ik het eigenlijk onverantwoord om publiek geld in al die boeken te steken.' Ook bij het aanschaffen van hun collectie moeten bibliotheken volgens Kunst veel meer als boekhandels gaan denken. 'Ze kiezen nogal eens voor wat dan heel verantwoord "de breedte van het assortiment" heet. Wel dat wetenschappelijk onderzoek, toch die poëziebundel. Maar neemt de klant dat mee naar huis? Dat moet de leidende vraag zijn, anders kun je net zo goed meteen een museum beginnen.'

Allemaal dezelfde boeken

Achter in de bibliotheek van Oss staan rijen met kasten, er boven hangt een bordje met 'informatie'. Bijna allemaal dood materiaal, mompelt Hans van Duijnhoven, al 32 jaar bibliothecaris. Neem deze kunstboeken, wijst hij. Ze worden nauwelijks meer uitgeleend. En toch vindt Van Duijnhoven dat je zulke werken in huis moet hebben. 'Voor als de nood aan de man is.' Waar moeten de mensen anders op terugvallen? In de boekhandel zijn ze al lang niet meer leverbaar. Van de 'boekhandelsmentaliteit' die door bibliothekenland waart, moet hij weinig hebben. Er zijn er die lange rijen tafels met toppers opstellen, zegt Van Duijnhoven. De Swaabs, de Brysons. 'Dat noemen ze dan een catwalk.'

In Oss houden ze het voor non-fictie bij één -tafeltje. Hij gelooft niet dat mensen van zo'n catwalk meer gaan lezen. Je kunt je bezoekers beter persoonlijk stimuleren, zegt Van Duijnhoven, door als bibliotheek dingen met elkaar te ondernemen. In Oss zijn ze met 'Lezers van Stavast' begonnen. Met een groep bibliotheekleden leest hij dit seizoen liefst veertig non-fictieboeken, waarover ze vervolgens met elkaar in gesprek gaan. Werken van Martha Nussbaum en de jonge filosofe Alicja Gescinska, maar ook Al Gore staat op de lijst. Zo hoopt hij de kennis van zijn bibliotheekgangers te verbreden. 'Want wie leest, verhoudt zich tot andere werelden en stimuleert de eigen creativiteit,' doceert Van Duijnhoven. Daarom is het ook zo'n ramp dat er zo weinig wordt gelezen, zegt de bibliothecaris. 'En als mensen al een boek aanraken, gaan ze voor de bestsellersfeer. Ze lezen allemaal dezelfde boeken.'

Aan die tendens moet je als bibliotheek dan ook juist níet meewerken, vindt zijn directeur Mari Nelissen. Daarom piekert hij er niet over om retailprincipes het aankoopbeleid van zijn bibliotheek te laten bepalen, zegt hij als we in de directievertrekken aan de koffie zitten. 'Neem Vijftig tinten grijs. Retailbibliotheken kopen er zo veertig van in. Wij hebben er twaalf, en zeggen: ze wachten maar netjes. En anders is daar de boekhandel.' Want veertig keer Vijftig tinten grijs betekent dat het verzameld werk van Shakespeare er niet meer vanaf kan, zegt Nelissen. 'Al die marktdenkers zullen zeggen: zo'n boek wordt drie keer per jaar uitgeleend, hopla, dat gooien we er uit. Voor je het weet, heb je een collectie met een hoge omloopsnelheid, maar zonder fundament.'

Nelissen ziet het 'hele retailgebeuren' vooral als een antwoord op de vraag naar harde resultaten. 'Zoals de landelijke politiek bij televisie om kijkcijfers vraagt, zo kijken lokale politici naar onze uitleencijfers. De radeloosheid in bibliothekenland is groot. In verwarring over hun positie in een snel veranderende wereld proberen ze dan in elk geval hun distributiecijfers op peil te houden.'

Prima, vindt Nelissen, maar ze zouden verder moeten kijken. 'Door digitalisering gaan we minder boeken uitlenen, daar kun je donder op zeggen. Daarom moeten we als bibliotheken vooral opnieuw onderzoeken hoe we een actieve rol kunnen spelen in de gemeenschap waarvan we deel uitmaken. De interactie met burgers, dat is waar onze toekomst ligt.' En dus halen ze in Oss en omstreken zonder scrupules het aloude volksverheffingsideaal uit de mottenballen. Nelissen citeert met instemming het oprichtingsstatuut van de openbare bibliotheken: 'Door de vruchten van kennis en cultuur ter beschikking te stellen van iedereen dragen zij bij aan het democratisch functioneren van de samenleving en staan zij mensen terzijde in alle fasen van hun leven.'

Vanuit precies die gedachte organiseren ze projecten als Lezers van Stavast of Klik en Tik, een computercursus voor laaggeletterden. En vanuit diezelfde gedachte gaat zijn beleidsplan niet over klanten, maar over het bevorderen van burgerschap. Het jaarthema van zijn Bibliotheek Maasland luidt, met een knipoog, 'échte waarden'. 'Onze sector wordt overspoeld door managers die inhoudelijk niets met bibliotheekwerk hebben, maar wel de mond vol hebben van marktdenken en retailformules. Dat is mij een te dun verhaal. Wat wij aan

kwaliteit toevoegen in de samenleving kun je niet in ronde getallen opschrijven. Ik vrees dat de wetten van de markt niet op de bibliotheeksector passen.'

De retailtalan

Dat is nu precies het soort 'oude denken' waar Lotte Sluysen, directeur van de bibliotheek Zuid-Kennemerland en voorheen verandermanager in het bedrijfsleven, zich aan stoort. In plaats van vooral mooie verhalen vertellen, moeten bibliotheken juist ook naar hun cijfers kijken. 'Wie en wat bereik je met je bibliotheek, daar draait het om. Je wilt bij een gemeente toch aantonen dat je er toe doet?' Inmiddels werkt haar bibliotheek intensief samen met scholen om leesplezier te stimuleren. Daarbij wordt met een speciale monitor gemeten hoe het leesgedrag zich ontwikkelt; in de toekomst mogelijk ook met een link naar de Cito-score.

De kritiek op het gebruik van retailtechnieken in de bibliotheek vindt ze ronduit ouderwets. Vijf van haar twaalf filialen zijn inmiddels 'over op retail', het liefst zou ze de winkelformule in alle vestigingen invoeren. 'We sluiten nauw aan bij de behoefte van de klant. We kijken scherp wat de populaire titels zijn, die halen we in huis. De collectie presenteren we in thematisch ingedeelde "werelden", waaronder "liefde en leven", "spannend en actief" en "literatuur en cultuur". Mensen die dat plat en commercieel vinden? Ach. De bibliotheek laat nu veel meer zien wie ze is en wat ze te bieden heeft. Voor mij telt: wij zien het aantal leden, uitleningen en bezoekers toenemen en scoren geweldig in klanttevredenheidsonderzoeken.'

En zo lijkt de aanmoediging er toch vooral 'met zijn allen voor te gaan' geen overbodige luxe. De bibliotheken staan in hun visie op de toekomst hier en daar lijnrecht tegenover elkaar. 'De openbare bibliotheek mag dan een oase van rust heten, achter de innameautomaten schuurt en gist het,' schreef Frank Huysmans, hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, onlangs in een column. Hij signaleert dat het geduld in de strijd tussen marktdenkers en volksverheffers aan beide kanten op begint te raken. 'De retailmarketeers snappen niet waarom de rest van Nederland niet wil meeliften op hun ledenbehoud en stijgende uitleentallen. De maatschappelijk geëngageerden roepen dat niet de boeken maar de bezoekers de eigenlijke collectie zijn, waarmee ze aan de slag moeten.' De spanningen lopen af en toe hoog op. Op de site van het Bibliotheekblad sprak een criticus onlangs

misnoegd van de verkwanseling van bibliotheken door de 'retailtalan'.

Fantastische content

Volgens Huysmans is er bovendien nog een derde groep op het strijdtoneel: de digitale hemelbestormers, die getergd door de trage molens van het bibliotheekwezen op eigen houtje de digitale revolutie proberen te ontketenen. Zo'n 'digitalo' is Jeroen de Boer, energieke dertiger en domeinspecialist nieuwe media bij de Bibliotheekservice Fryslân. Bibliotheken reageren nog veel te afwachtend op de kansen die de digitale wereld biedt, vindt De Boer. 'Ze digitaliseren wel, maar veel te veel volgens het boekje.' Zo gaan de onderhandelingen van de landelijke bibliotheekorganisaties met uitgevers over het uitlenen van e-books hem veel te langzaam. Via bibliotheek.nl moeten eind 2013 zo'n zevenhonderd titels online te lenen zijn. 'Laten we daar nou niet over pochen, zevenhonderd is op het totaal aantal boeken natuurlijk ontstellend weinig.'

Bibliotheken zouden zich volgens De Boer beter kunnen richten op al die andere 'fantastische content' die in het publieke domein beschikbaar is. Met een aantal andere digitalo's uit het bibliotheekwezen heeft hij daarom het platform OpenBibliotheken opgezet: een overzicht van links naar boeken, muziek, films en andere media uit open bronnen die in de reguliere bibliotheekcatalogi niet te vinden zijn. Boven aan de website prijkt een parodie op het landelijke bibliotheek-logo: dat heeft een klein piratenlapje voor het oog gekregen. 'We doen niks illegaals,' zegt De Boer, 'maar we gooien wel onze kont tegen de krib. Bibliotheken zijn hoeders van informatie, niet van uitgevers.'

En toch. Over tien of twintig jaar kun je niemand meer wijsmaken dat je bij de bibliotheek moet zijn om bij informatie te komen. Daarom moeten bibliotheken zich volgens hem profileren als een 'plaats waar je onbevooroordeeld informatie kunt halen én brengen.' De Boer zegt het de volksverheffers na: de bibliotheek moet de plaats zijn waar mensen uitwisselen wat ze denken en vinden. Voor bibliothecarissen ziet hij vooral een rol als 'content curator' die informatie ordent en op individueel niveau uitwerkt voor de bezoeker. Een collega-bibliothecaris experimenteert bijvoorbeeld met een onlinebeantwoordingsdienst voor de grote en kleine vragen des levens. Dat soort initiatieven stemt hem optimistisch. Maar onlangs poste hij ook een blog met de veelzeggende titel: 'Gaan we niet een beetje dood van

binnen?'

waar onze toekomst ligt'

'Begrijp me niet verkeerd: ik heb collega's die ouder en vernieuwender zijn dan ik, maar de overgrote meerderheid heeft de hoogtijdagen van de bibliotheek nog meegemaakt en zit vast in oude gewoontes. Voor wie wel wil, kan het een mooie tijd worden.'

LOAD-DATE: March 13, 2013

LANGUAGE: DUTCH; NEDERLANDS

GRAPHIC: OTTO SNOEK

De 'hotspot' in de Centrale Bibliotheek in Helmond

PUBLICATION-TYPE: Tijdschrift

De Centrale Bibliotheek in Helmond, waar drie filialen sloten: 'Dat is bijna onverteerbaar'

JOURNAL-CODE: VN

De bibliotheek van Oss: 'De interactie met burgers, dat is